

'De toekomst, dat is iets van vroeger.'
Met deze uitspraak van illustrator van Straaten zet Luiten de toon van zijn betoog. In de huidige tijdgeest is de geschiedenis in toenemende mate belangrijk in de samenleving. Luiten laat zien dat je deze tendens ook terugziet in ontwerpen binnen de ruimtelijke ordening. Voorbeelden worden gevonden in de (landschaps-) architectuur en stedenbouw en in het licht gezet van de bredere maatschappelijke context. Aan de hand van goede, maar vooral ook minder geslaagde ontwerpen probeert Luiten te doorgronden hoe je op het snijvlak van erfgoed en herontwerp tot prikkelende architectuur kunt komen.

Maatschappelijke context

Geschiedenis is hot. De investeringen in de replica van het 17de eeuwse zeilschip De Batavia vormen samen met de plannen voor de bouw van een nationaal historisch museum markeerpunten in de herwaardering van de vaderlandse geschiedenis. Deze voorbeelden passen in een samenleving die sinds enkele decennia in hevige ontwikkeling is en voorlopig nog niet lijkt te stoppen. Enerzijds verklaart Luiten dat vanuit de globalisering, waardoor meer mensen houvast zoeken in de eigen cultuur en bijbehorende historie. Daarnaast kunnen de huidige generaties, in tegenstelling tot onze voorouders, ook met recht zeggen dat het leven vroeger in zijn algemeenheid goed te noemen was. De huidige uitdaging ligt erin om een argumentatielijntje te vinden

om je als ontwerper te positioneren tussen hedendaagse en vroegere ontwikkelingen.

//

De Erfgoedsector kan slecht uit de oude modus stappen

Vals sentiment

Volgens Luiten is een herijking van het ontwerpvak nodig omdat vele ontwikkelingen te kunstmatig omspringen met geschiedenis en hierdoor een onjuiste indruk wekken. Luiten denkt met andere woorden niet dat het letterlijk terugbouwen van oudere verschijningsvormen een goede weerspiegeling is van de huidige tijd. Het graven van een oud meanderend beekje pal naast een kanaal doet misschien geloven dat het beekje ouder is dan het kanaal uit de tijd van de ruilverkaveling, maar is dat in feite natuurlijk niet. Om nog maar te zwijgen over het kunstmatige waterpeilbeheer dat nodig is om de 'oude' beek goed te laten stromen [1]. Luiten: 'De Natuurorganisaties als 'Nederland weer mooi' die hier achter zitten, spelen - in tegenstelling tot wat veel mensen denken - een keihard spel met vele miljoenen.'

Ook de traditionalistische architectuur gemaakt door mensen als Krier, klopt op een of andere manier toch niet echt volgens Luiten. 'De bekende VINEX-wijk Brandvoort in de buurt van Helmond is weliswaar een bekende en goed bewoonde woonwijk, maar als je er

neutraal en met een frisse blik naar kijkt voel je toch eigenlijk dat dit niet van deze tijd is?' [2].

[1] Een nieuw aangelegde meanderende beek

[2] Traditionalistische architectuur

Toegevoegde waarde

Spannender zijn de voorbeelden gemaakt door mensen als Soeters die met een knipoog omgaan met de geschiedenis. Of beter gezegd, die de geschiedenis gebruiken als inspiratiebron, om van daaruit tot een eigentijds ontwerp te komen. De ontwerpen die hieruit voortkomen zijn bijna altijd spraakmakend en functioneel. Een ander goed voorbeeld hiervan is het Zaanse hotel, gebouwd door WAM architecten en het hiermee samenhangende stedenbouwkundige plan van Soeters en van Eldonk [3].

[3] Traditie met een knipooeg

Weer een ander voorbeeld waar een ontwerp echt iets toevoegt aan een regio is de weipoederfabriek op het terrein van kaasmakerij Cono, producent van Beemsterkaas. De fabriek is ontworpen door Bastiaan Jongerius Architecten. De Beemsterkaasproducenten maken gretig gebruik van het stempel werelderfgoed dat voor de regio geldt. Luiten: 'Dat is slim uit commercieel oogpunt, maar het levert ook een fraaie kaasfabriek op die een verrijking vormt voor dat werelderfgoed.' Bij de uitbreiding werd extra geld uitgetrokken om architectuur van kwalitatief hoogstaand niveau te kunnen garanderen. Jongerius adviseerde de Cono-directie de fabriek in een paar hoofdvolumes onder te brengen en die met een semitransparante 'huid' te omgeven.¹ Deze nieuwe kathedraal van de Beemster voegt op een eigentijdse manier iets toe aan het verhaal van de plek waar het staat, aldus Luiten. De oude fabriek in een monumentaal gebied werd niet gecamoufleerd, maar er werd juist

¹ www.blauwekamer.nl

grandeur toegevoegd. Het feit dat de aanvankelijke critici door de uiteindelijke status van dit nieuwe gebouw de mond gesnoerd is, en de fabriek alweer aan een uitbreiding toe is, kan als een bewijs voor het goede ontwerp gezien worden.

[4] Een nieuw ontwerp met oog voor het verleden

De zoektocht naar de essentie

Van 1999 tot en met 2009 heeft het overheidsprogramma Belvedere de inzet van cultuurhistorie bij ruimtelijke transformaties gestimuleerd. Vanuit dit beleid is ook de leerstoel Cultuurhistorie en Ontwerp, welke Luiten bekleedt, een gevolg. Samen met studenten probeert Luiten enige ordening aan te brengen in de ontwikkelingen op dit gebied. Daarbij komt ook de psychologie om de hoek kijken. Luiten probeert het gedrag van professionals wanneer zij met erfgoed en herontwerp te maken krijgen inzichtelijk

maken door ze in te delen in verschillende rollen. Zo heb je mensen die als fatalist of nihilist naar de toekomst en het verleden kijken. Ook wordt de omgang met erfgoed volgens Luiten door mensen gepraktiseerd als conservator, biograaf, taxonoom of pragmaticus. Het geeft aan dat de zoektocht naar een succesvol ontwerp menselijk maatwerk is en ook wel zal blijven.

“

We moeten op zoek naar de essentie van een plek om zo een doorgaande lijn te ontwikkelen

Eén van de belangrijkste conclusies die Luiten in zijn studie naar erfgoed en herontwerp heeft getrokken is het feit dat de Erfgoedsector te weinig aansluiting heeft gezocht bij de wensen van het programma Belvedere. Luiten: 'De erfgoedsector kan slecht uit de oude modus stappen'. Daarmee doelend op het feit dat er – net als in de ontwerpsector – te weinig goed nagedacht wordt over de essentie van een plek. In een gezonde samenleving zou het namelijk zo moeten zijn dat je vanuit belangstelling, via de essentie van een plek uitkomt bij een toekomstbestendige bewerking daarvan. Luiten: 'Zodoende wordt erfgoed en herontwerp geen stilstaand iets, maar vormt het een doorgaande lijn.'